

238

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

דברים (תשכ"ד)

הפטרה
ישעיה פרק א'

בהפטרה לשבת חזון עסקו גם גליונות דברים תש"ך, תשכ"א. הפעם לא פנינו אל החפטרה בכללותה, אל רעיונותיה העיקריים אלא עסקנו רק בארבעה פסוקים בודדים. פסוקים אלה הידועים ללומד כל כך ושגורים בפי כל תלמיד של ביה"ס היסודי, רצוי לראותם באספקלריה של פרשנים שונים, כדי שאפשר יהיה לראותם ראייה חדשה.

פסוק י"ד על שבעת חלקיו הבלתי מקושרים (שאלה א 1) אומר עליו שד"ל בפרושו לישעיהו:

העדר החבה, מגדיל דעתם, החבור, כלל כל רעיון ורעיון מתראה לבדו ומכה על נפש השרמם, אבל שני ציורים חקשורים זה לזה בסימני החבור ושרמם יותר חלש, כי לא תוכל הנפש להבחין כחו של כל אחד ואחד מהם.

ראמנס מצינו תופעה סגנונית זו בפרקנו שוב. ע' פסוקים ט"ז-י"ז.

להגדרתו של מלבי"ם את "עם" ואת "גוי" נביא כאן את דברי מ. בובר * (המלה המנחה ראב-הצורה של הנאום) לשמות פרק ל"ב.

שלא כמו "גוי" (שם' ל"ב י'; ל"ג י"ג) המציין את האחדות הגרופית. (הרי גם "גרויה" היא משרש של גוי), "עם" משמעו הכלל הניכר בתו"כ צורתא שלו, וצחייתא אחד (חשויה "עם" העי"ן בחיריק) ... (ולהלן הוא ממשיך) רעתה הוא (ה') מציע למשה להנתק מעל העם הזה שהגיעה שעתו לכליה, שלא יהיה עוד בגדר "עמו"; כי אז, אומר אלוקים, יבדיל אותי, כשם שבשעתו הבדיל את אברהם שזרעו נכשל עתה. "ואעשה אותך לגוי גדול" (כאן המלה "גוי", כמו כמעט בכל ספר בראשית כולו, במקום שמדובר באחדות המוצא) ...

למבנה הפסוק כולו (2) אומר המלבי"ם:

ראה נא, כי כמו שהעלה המליץ איכות חטאיכם ממדרגה למדרגה מצד החטא עצמו (חוטא, עון, מרעים, משחיתים), כן הפליא עצה להעלות גם מדרגות החוטאים בדרך זה: גוי, עם, זרע, בניס, וכל המאוחר בסדר הזה חשוב מן המוקדם אליו, כי זה מבואר, שכמו שיגדל איכות החטא מצד עצמו, כן יגדל מצד עושהו.

למבנה הפסוק כולו נביא בזה קטע מתוך דברי מאיר וייס בספרו "מקרא כדמותו". *

בחלק א' משפט קריאה. נושא ולוראי בזדון. העם מופיע ארבע פעמים לא בפעולותיו, אלא בחוריותו: חוויה חוטאת, כבודת עוון, מרעה, משחיתה. אין כאן משפטים של נושא, נושא, מושא. כאן התייחסות למי שמחוץ לעם. העם מופיע כאן ביחס לעצמו. כזה הוא.

בחלק ב: שני משפטים. נושא נושא, מושא ישיר - נושא נושא, מושא ישיר. שני הנושאים פעלים יוצאים. העם בהתייחסו אל ה'.

בחלק ג: פעל עומד, וכמובן אי אפשר שיהיה עמו מושא. לכאורה ידובר בו שוב רק על ישראל כשהוא לעצמו, בלי שום התייחסות אל מישהו. ר"א היא. כי בבחורו בפעל המתאר תנועת התרחקות ובהוסיפו מלת "אחור", הרי יש

כבר בזה גם הרמז להתייחסות, אלא שלא פורש בשמו של זה שממנו נזורו. לו אמר הכתוב "נזורו ממנו" - הן עדיין הוא בזכר, הוא נמצא, הוא באופק, והמלה "ממנו" תראה על הקשר. אך באמרו "נזורו אחור" - קיים הוא שממנו נזורו רק בפריפריה של התודעה.

הוזה אומר: בחלקו הראשון של פסוקנו תוארו ישראל בעצם היותם, בלא שום התייחסות. בשני מופיעים הם בכל כוח התייחסותם אליו, בשני פעלים יוצאים בכיוון חולך ועולה מבחינת כוח פעילותם השוללת: "עזבו" - נאצו" (מלבי"ם). וחמושא אינו בכינוי רומז אלא במלוא חופעתו של שם עצם: "את ה'" - "את קדוש ישראל". והנה החלק השלישי של הפסוק הוא מעין חיבור של הראשון והשני: ניתן ישראל כשהוא לעצמו וניתן גם בהתייחסותו אל אלוהיו.

על כך שאין החלק השלישי - "נזורו אחור" - גלוסה או שיבוש, או תופעה מחוסרת טעם, יעיד גם הריתמוס הפנימי של הפסוק. הצער משתפך תחילה בזרם רחב בארבעה משפטים קטועים, בארבע קריאות בפרדות, בלי ו"ו החיבור. בכוח עולה אך בכמות מלים פוחתת בא החלק השני. המשפטים אמנם בנויים כהלכה, משפטים שלמים, משפטי חשווי, אבל לא ארבעה, כי אם רק שניים. דומה שהכאב העסיק יותר, ולכן פחתו המלים. וכאנחה עמוקה ביותר, כשהרגש כובש את המדבר והמלים נכבשות בחובו - רק עוד משפט בודד: "נזורו אחור".

לשאלה ד נביא בזה את דברי סורח נבוכים א' א' שהמלבי"ם מסתמך עליהם בפרשו את המושג דמיון:

אמנם "דמות" (בבר' א' ט"ו) הוא שם מן "דמה", וחוא גם דמיון בענין, כאמרו (תהל' ק"ב) "דמיתי לקאת מדבר" - לא שדמה לכנפיה ונוצתה, אבל דמה אבלו לאבלה.

ועל פי זה פרש המלבי"ם, שהדמיון אינו בכל הצדדים, אלא בצד אחד בלבד.

נחמה ליבוביץ

* דרכו של מקרא. מוסד ביאליק ירושלים 1964, עמ' 301-300.

** וייס: מקרא כדמותו (מוסד ביאליק) 1962, פרק ד' "המשפט" עמ' 124.